

موقعیت علم و عالم در قرآن

زهرا آقا محمد شیرازی

اسلام انسان را به مطالعه و کسب دانش تشویق می‌کند زیرا همه علوم در نهایت او را به سوی خداوند سوق می‌دهند. به همین دلیل می‌گویند هر چه عالم علمش بیشتر شود، خدا را بهتر می‌شناسد. در نتیجه از خدا خوف دارد و در همه کارهایش دستورات او را به کار می‌گیرد. خداوند در این رابطه در سوره ۳۵ (فاطر) آیه‌های ۲۷ و ۲۸ می‌فرماید:

«ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفا ألوانها ومن الجبال جدد بيض وحمر مختلف ألوانها وغرابيب سود»

آیا ندیدی خداوند از آسمان آبی فرو فرستاد که بوسیله آن میوه‌های رنگارنگ (از زمین) خارج ساختیم و از کوه‌ها نیز (به لطف پروردگار) جاده‌هایی آفریده شده سفید و سرخ و به رنگ‌های مختلف گاه به رنگ کاملاً سیاه.

«ومن الناس والذّواب والانباء مختلف ألوانه كذلك إنّما يخشى الله من عباده العلماء إنّ الله عزيز غفور»

و از انسان‌ها و جنبندها و چهار پایان انواعی با رنگ‌های مختلف، (آری) حقیقت چنین است: از میان بندگان خدا، تنها دانشمندان از او می‌ترسند خداوند عزیز و غفور است.

در سوره ۳ (آل عمران) آیه ۱۸ خداوند «اندیشمندان» را تا مقام فرشتگان بالا می‌برد:

«شهد الله أنّه لا إله إلا هو والملائكة وأولو العلم قائماً بالقسط لا إله إلا هو العزيز الحكيم».

خداوند، (با ایجاد نظام واحد جهان هستی)، گواهی می‌دهد که معبودی جز او نیست و فرستگان و صاحبان دانش، (هر کدام به گونه‌ای بر این مطلب)، گواهی می‌دهند در حالی که (خداوند در تمام عالم) قیام به عدالت دارد معبودی جز او نیست، که هم توانا و هم حکیم است.

در سوره ۳۹ (زمر) آیه ۹ خداوند می‌فرماید: دانایان و نادانان یکی نیستند.

«أمن هو قانت أثناء الليل ساجداً وقائماً يحذر الآخرة ويرجو رحمة ربه قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا

يعلمون إنّما يتذكر أولوا الألباب»

آیا چنین کسی با ارزش است یا کسی که در ساعات شب به عبادت مشغول است و در حال سجده و قیام،

از عذاب آخرت می‌ترسد و به رحمت پروردگارش امیدوار است؟! بگو: «آیا کسانی که می‌دانند با کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟! تنها خردمندان متذکر می‌شوند!»
در حالی که در سوره ۳۴ (سبا) آیه ۶ می‌فرماید:

«ویری الذین اوتوا العلم الذی انزل إلیک من ربک هو الحق ویهدی إلی صراط العزیز الحمید»

کسانی که به ایشان علم داده شده، آنچه را از سوی پروردگارت بر تو نازل شده حق می‌دانند و به راه خداوند عزیز و حمید هدایت می‌کند.

ارزش علم و عالم در قرآن کریم بسیار بالاست. زیرا هرچه انسان بیشتر علم بیاموزد، بیشتر به وجود خداوند پی می‌برد. پس تعجبی ندارد که اولین آیه‌ای که نازل شد در رابطه با دعوت به خواندن و نوشتن باشد. سوره ۹۶ (علق) با آیه زیر شروع می‌شود:

«اقرأ باسم ربک الذی خلق»

بخوان به نام پروردگارت که (جهان را) آفرید.

در نزد خداوند مرتبه علم و منزلت عالم بالاست زیرا از طریق کسب دانش انسان به ایمان به خدا می‌رسد. او در سوره ۳۵ (فاطر) آیه ۲۸ می‌فرماید:

«إنما یخشی الله من عباده العلماء»

از میان بندگان خدا، تنها دانشمندان از او می‌ترسند.

خداوند همچنین در قرآن کریم به ما امر می‌کند که در آیات او در آسمانها و زمین تفکر کنیم. سوره ۴۵ (جاثیه) آیه‌های ۵ - ۳:

«إن فی السموات والارض لآیات للمؤمنین»

بی شک در آسمانها و زمین نشانه‌های (فراوانی) برای مؤمنان وجود دارد.

«وفی خلقکم وما یبث من دابة آیات لقوم یوقنون»

و نیز در آفرینش شما و جنبندگانی که (در سراسر زمین) پراکنده ساخته، نشانه‌هایی است برای جمعیتی که اهل یقینند.

«واختلف اللیل والنهار وما انزل الله من السماء من رزق فاحیا به الارض بعد موتها وتصریف الریاح آیات لقوم یعقلون»
و نیز در آمد و شد شب و روز، و رزق و بارانی که خداوند از آسمان نازل کرده و بوسیله آن زمین را بعد از مردنش حیات بخشیده و همچنین در وزش بادهای، نشانه‌های روشنی است برای گروهی که اهل تفکرند
خداوند در دو آیه اول سوره ۶۸ (قلم) برای تکریم دانش و نگارش به قلم سوگند می‌خورد:

«ن والقلم وما یسطرون»

ن، سوگند به قلم و آنچه می‌نویسند،

«ما انت بنعمة ربک بمجنون»

که به نعمت پروردگارت تو مجنون نیستی،

در قرآن کریم در آیه‌های بسیاری دانشمندان مورد تحسین قرار می‌گیرند. علاوه بر آنچه ذکر شد، در سوره

۳ (آل عمران) در دو جای مختلف خداوند خردمندان را می‌شناساند. خردمندان کسانی هستند که خدا را می‌پرستند و در آیات او عمیقاً تدبر و تفکر می‌کنند.

در سوره ۳ (آل عمران) آیه‌های ۱۹۰ و ۱۹۱ آمده است:

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالتَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ»

مسلماً در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمد و رفت شب و روز، نشانه‌های (روشنی) برای خردمندان است.

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا

سَبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ»

همان‌ها که خدا را در حال ایستاده و نشسته، و آن‌گاه که بر پهلو خوابیده‌اند، یاد می‌کنند و در اسرار آفرینش آسمان‌ها و زمین می‌اندیشند و می‌گویند: بارالها! اینها را بیهوده نیافریده‌ای! منزهی تو! ما را از عذاب آتش، نگاه دار.

در سوره ۲۹ (عنکبوت) آیه ۴۹ آمده است:

«بَلْ هُوَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ»

ولی این آیات روشنی است که در سینه دانشوران جای دارد و آیات ما را جز ستمگران انکار نمی‌کنند.

در احادیث، پیامبر اکرم (ص) از انواع دانش چه مذهبی و چه علمی بسیار دفاع می‌کنند. من به چند مورد آن‌ها

از کتاب «پیامبر اسلام حضرت محمد (ص) و برخی احادیث ایشان» نوشته اسماعیل کشمیری اشاره می‌کنم:

۱. دانشمندان وارثان پیامبرانند.

۲. کسب دانش بر هر مرد و زن مسلمانی واجب است.

۳. زگهواره تا گور دانش بجوی.

۴. کسی که خانه‌اش را به قصد کسب دانش ترک کند در راه خدا قدم نهاده است.

۵. اگر خداوند بخواهد کسی را هدایت کند کاری می‌کند که او درک و یادگیری داشته باشد. یقیناً دانش

محصول یادگیری است.

در اسلام بین علم و مذهب تضاد نیست، بلکه رابطه سالم، نزدیک و متعادلی وجود دارد. در اسلام بین قلب

و معز، بین آنچه معنوی و آسمانی و آنچه مادی و زمینی است تعادل وجود دارد، تعادلی الهی که به هر یک

از موارد فوق ارزش خود را می‌دهد.

در این رابطه دکتر موریس بوکای در کتابش «انجیل، قرآن و علم: کتاب‌های مقدس در پرتو دانش جدید» می‌گوید:

علم و قرآن چنان رابطه تنگاتنگی دارند که موجب تعجب است. به خصوص به این دلیل که این رابطه در

راستای هماهنگی است نه ناسازگاری.

قرآن کریم مسلمانان صدر اسلام را به مطالعه علوم مختلف همراه با مطالعات مذهبی اسلامی فرا می‌خواند.

دکتر مرد هفمن، سفیر آلمان در رباط در این رابطه می‌گوید: اساس شکوفایی مطالعات اسلامی، عطش انسان

برای کسب دانش و آمادگی مسلمین برای به کارگیری ذهنشان بود. او ۱۴ دانشمند مسلمان صدر اسلام را

نام می‌برد که به تحقیقات علمی جهان غنا بخشیدند.

۱. بن فرنس (فوت ۸۸۸) که اولین تلاش برای به کارگیری جریان هوا به عنوان وسیله سفر را به او نسبت می‌دهند.

۲. خوارزمی (فوت ۸۴۶) که علم جبر را ابداع کرد و کله لگاریتم از نام او گرفته شده است.
۳. ابن بکر رازی (۹۳۵ - ۸۶۴) که کتاب پزشکی او چند قرن کتاب مرجع دانشجویان پزشکی در دانشگاه‌های اروپا بود.
۴. ابن سینا (اوسینا) فیلسوف و پزشک (۱۰۳۷ - ۹۸۰) که دایره المعارف پزشکی او در مؤسسات و دانشگاه‌های اروپایی تا قرن نوزدهم استفاده می شد.
۵. ابن هیثم (۱۰۳۹ - ۹۶۵) مخترع آن چه که در فیزیک نور تاریک‌خانه نامیده می شد.
۶. بیرونی (۱۰۵۰ - ۹۷۳) تاریخ نگار علم و مرد سیاست که ستاره‌شناسی، معدن‌شناسی، داروشناسی و علوم دیگر را آموخت.
۷. عمر خیام (فوت ۱۲۱۱) شاعر بزرگ که در ریاضیات، ستاره‌شناسی و علوم دیگر تبحر داشت.

